Федерація Українців в Злучених Державах

ІВАН ФРАНКО

НАРОДНА СПРАВА І ПОПИ

Ню Йорк 1918
Українська Друкарська і Видавнича Спілка
Ukrainian Printing and Publishing Co.
19 East Seventh Street, New York, N. Y.

Федерація Українців в Злучених Державах

ІВАН ФРАНКО.

НАРОДНА СПРАВА І ПОПИ

Ню Йорк 1918
Українська Друкарська і Видавнича Спілка
Ukrainian Printing and Publishing Co.
19 East Seventh Street, New York, N. Y.

Отся книжечка була написана і видана Іваном Франком у Львові в 1898 році під заголовком “Радикали і попи”.

Заснована під впливом Михайла Драгоманова і організована Іваном Франком і товаришами. Українська Радикальна Партія була перша народна, селянська, політична партія в Галичині. Значить, вона перша почала заступатися за інтереси українського селянства, виступати проти економічного і політичного гніту шляхетчини і уряду, і організувати саму народну масу, селян, для політичної і соціяльної боротьби. Та в своїй діяльности радикальна партія, передівсім селяне радикали, котрі по селах поширювали просвіту і громадське освідомлене, мусіли витримувати не лише тяжкі утиски від галицьких властей, старостів, жандармів, судів, але й боротися з перешкодами і напастями духовенства, так москвофілського, як національного, українського.

Як відповідь на напасти і вияснення дійсного відношеня попів до української народної справи і народного руху написав Франко отсю книжечку.

З того часу минуло двайцять літ і на всім світі богато, дуже богато змінилося. Тільки українське духовенство не змінилося, бодай не видно зміни по тих, що переїхали в Америку, не обмила їх велика вода, не направив новий світ. Такі самі напасливі, самопевні, задиркуваті, і так само все і всюди проти народної просвіти, організації і самодіяльности попи закликають Бога і поліцію, лаються і проклинають. Тому й та стара в Галичині книжечка ще дуже нова в Америці.

Вона показує також, що думав про попів і попівську політику Іван Франко.

I.

Коли вірити більшій части руських газет, то повстанє радикальної партії було найбільшим нещастєм для нашої галицької Руси за остатніх 30 літ, майже таким великим, як зведенє фонетики в шкільних книжках або як упадок крилошанського банку. Нещастє було в тім, що та партія завела, мовляв, роздвоєнє між селянством і отцями духовними і через те підкопала головну основу руського народного розвою. Радикальна партія випорпала давно забутий йосифінський патент про належитости за церковні треби і тим задала смертельну рану повазі попівства. Радикальна партія почала юдити народ против попів, а тим самим і против церкви і тим причиняєся до винародовленя Русинів, бо руська народність найсильнійше опираєся на церкві, а церква стоїть на нашім патріотичнім духовенстві.

Але се ще найменше. Могли би собі газети писати, а від того би жидівська школа не завалилася. Але духовенство само повірило тим балаканям, признало радикалів своїми найгіршими ворогами і виповіло їм війну не на житє, а на смерть. Радикали зробилися в очах наших попів якимись Татарами, песиголовцями, що грозяться зїсти все попівське насінє з корінєм. Про небезпеку радикального нашествія говориться в приватних товариствах, при картах і при вині, на соборчиках і на прилюдних зборах, на проповідях і на місіях. Деякі попи не обмежуються на говореню, а беруться до діла. Одні перехапують принесені з почти радикальні газети, адресовані до їх парафіян, нищать їх, хо-

вають або завертають назад без волі і відома адресатів. Инші викидають такі газети з читалень і ганьблять тих, хто читає їх. Ще инші організують у своїх селах окремі партії против радикалів, а коли до такої партії звичайно годі зібрати чесних людей, то вони збирають хоч пяниць, злодіїв, лихварів та здирців, хрунів та підлизнів. Не давно в Тернопільщині ми бачили, як при виборах на посла до ради державної всі попи з незначним виїмком пішли рука в руку з хрунями, війтами і жидами голосувати на урядового кандидата, а деякі, що сиділи в комісіях виборчих, не завагувалися навіть допуститися огидної крадіжі голосів, огидного сфальшованя результату голосованя і народної волі, щоби тілько не допустити радикального кандидата до побіди. Під окликом: гейже на радикалів! не завагалися наші попи і наші інтелігенти піти на нечувані доси серед Русинів підлости, на підкупуванє поодиноких людей в тій ціли, щоб розбивали радикальні віча, або щоб побили радикального кандидата. Як бачимо, війна розгорілася в цілій її погани. Тож потрібно нам оглянутися добре, які є властиві причини тої війни, на кілько радикали справді дали до неї причину, чи вона справді така потрібна і який може бути її конець. Ми зробимо сей огляд спокійно, без гніву і без пристрасти, не будемо ховати помилок радикалів, не будемо щадити нікого, бо нам ходить не о чию небудь ласку, а о те, щоб пізнати де правда, а де помилка, щоби правду признати, а з помилок навчитися. Нам байдуже, чи наші противники також схочуть навчитися дечого з наших слів, чи схочуть разом з нами совісним і спокійним оглядом справи причинитися до вияснення правди. Ми підем своїм шляхом, певні, що правда і справедливість таки побідить.

II.

Поперед усего скажемо кілька слів про той закид, що радикали бунтуючи народ проти попів, бунтують його тим самим против церкви, против віри, против Бога, против релігії, а через те підкопують одну з головних основ розвою руської народности.

На разі лишемо на боці те питанє, чи справді радикали бунтують кого небудь. Навіть як би то було правда, що радикали бунтують народ против попів, то чи виплнває з того, що вони бунтують його против церкви і против віри? Чи попи самі є церква? Ні, вони є тільки слуги церкви, а церква, то є всі вірні, отже й ті самі радикали. Чи коли я говорю, що якийсь слуга є кепський, я тим самим бунтую против господаря? Здається, що се очевидна дурниця, а прецінь такі дурниці повторяють отсе вже десять літ ріжні покликані й непокликані оборонці нашого попівства.

Чи попи є віра? Чи христіянська віра стоїть на попах? Кілько знаємо, Христос не встановлював ніяких попів, а тілько вислав у світ апостолів і учеників, щоб учили всі народи. Найліпші з поміж тих апостолів звали себе "слугами слова", але ніколи не вважали себе його панами. І завсігди пізнійше бувало так, що в часі упадку правдивої релігійности попівство вважало себе за одно з вірою, з церквою, уважало себе паном церкви і паном слова божого, а тілько в часі розцвіту правдивої побожности і релігійности підносилося до того становища: слуг слова і слуг церкви, тобто слуг того загалу, тих бідних, темних і обтяжених великим горем житя. І коли нині наше попівство отсе вже десять літ

повторяє: радикали йдуть против попів, а тим самим ідуть против віри, то по нашому се є знак його великого засліпленя, знак великого упадку правдивої віри і правдиво релігійного духа — не серед народа, а серед самого нашого попівства.

Ні і ще раз ні! Не на попах стоїть християнство. Сто літ тому сказав оден учений Німець, і нині можна сміло повторити його слова: "Християнство стоїть не на попах, а на перекір попам і можна се вважати за один із доказів його великої сили, що не вважаючи на своїх попів воно простояло стілько віків."

Ми вже показали і заявили в попередній розвідці, що радикали не виступали і не виступають ані против правдивої релігійности, ані против віри, ані против її тайн і обрядів. Як політична партія радикали не мають потреби вдаватися в ті справи і займати в них якесь становище. Але як поодинокі люде, як горожане конституційної европейської держави при кінци XIX віку ми всі, радикали і не радикали, маємо запевнену основними законами свободу думок і свободу вірувань. Вільно нам і треба навіть нам кождому і в релігійних питанях думати, вчитися, просвічуватися, шукати правди. Сего нам не можуть заборонити ані попи, ані біскупи, ані кардинали.

Коли наші попи, самі нераз мало освічені в справах релігії, кожде таке шуканє правди, кожду свобіднійшу думку вважають за єресь, за злочин, за проступок против релігії і против свого попівського маєстату, то тим вони тілько шкодять тій справі, котрої ніби то боронять. Бо може бути, що одна часть вірних послухає їх, а друга ні. То що тоді буде? Ті що їх послухають, будуть мусіли притлумити в собі всяке думанє про справи релігії, отже з часом заглушать у собі всяке релігійне чутє, дійдуть до то-

го, що релігія зробиться у них простою привичкою, пустою і мертвою формою, забобоном. Годі заперечити, що вже й нині власне такі люде є найлюбійшими овечками для великої части наших панотчиків, бо таких найлекше водити, голити і стригти. Але не забувайте, що се люде в грунті річи зовсім безрелігійні; вони вірять в попа, а не в Бога. А ті, що не схочуть слухати попа, що захочуть справді доходити до щирої релігійности, до згоди слів і думок з ділами, ті будуть окричані за еретиків і будуть мусіли відвернутися від церкви. Чи сего бажаєся теперішним оборонцям правовірности у нас?

І як би ще ота нагінка за радикалами була спричинена правдивою вірою, правдивою релігійністю у наших попів! Власне противно! О кілько їх знаємо, значна частина їх сама ні в що не вірить, сама живе без релігії в душі, кормить ся тілько голим обрядом, держиться церкви, як говорили давні латинські попи, non propter Jesum, sed propter esum (не за для Ісуса, а за для насущного хліба). Ми знаємо особисто чимало таких попів, що самі ні в що не вірячи удають страшенних релігійних загорілців, гримлять на соборчиках і на проповідях против безбожників і радикалів, а по тихо говорять: "Щож, чоловік мусить жити, то й мусить грати комедію за котру йому платять!" Певна річ, ми знаємо і глубоко поважаємо також кількох правдиво релігійних попів, але сих швидко можна пізнати: на соборчиках і зборах вони тихі, не гримлять, на проповідях їх слово навіяне теплою любовю, у них все і порада і підмога для вбогих, для покривджених, для заблуканих. Вони не бажають стосів і Сибіру для вільнодумців, а держаться більше Христових слів: "Хто з вас сам без гріха, нехай кине на неї каменем". Чи богато маємо таких попів у краю?

III.

Радикали бунтують нарід против попів. Кілько в тім правди?

Певна річ, радикали не є і ніколи не були сердечними приятелями попів — не говоримо про одиниці, а про цілу верству. Чому? Тому, бо така приязнь мусіла би бути службою попам. Попи є така верства, з котрою не можливо водити приязнь, як рівний з рівним. В відносинах кождої партії непопівської до попів можливі тілько дві дороги: або станути проти попів, або піти на їх услугу. Так було з нашими народовцями, що з разу були партією світською (не попівською) і ліберальною, а задумавши привернути попів до народовства зробилися слугами попівства і його клясових інтересів і загубили по дорозі свій лібералізм. Так було з польськими людовцями, що довгий час з далека обминали попівське питанє, відмовчувалися на тисячні попівські зачіпки, а про те таки дійшли до того, що біскупи викляли їх газету і розпочали з ними завзяту війну. Так буде з соціяльними демократами, котрі в Німеччині доси щасливо (хоча не з користю для просвітної праці партії) обминають релігійне і церковне питанє, а про те в Австрії швидше чи пізнійше будуть мусіли стати до боротьби з попівством, що вже тепер у Галичині виповіло їм війну на смерть і веде підкопи під їх організацією, закладаючи серед робітників свої товариства, розкидаючи в великій масі свої газети та брошури, скликаючи збори — не говоримо вже про тиху але тим успішнійшу діяльність у сповідницях і ріжних чоловіколюбних закладах.

Одже не дурімо себе самих і не ховаймо голову в пісок! Коли радикали хочуть бути правдиво людовою, хлопською, світською, непопівською, поступовою партією, то війна між ними і попівством мусить бути. Се на просвітнім полі війна між свободою думки і досліду, а застоєм; на політичнім полі війна між правдивим, широким демократизмом, а иньшою формою шляхетчини і клясової виключности.

Радикали не лякаються тої війни, ідуть до неї свідомо, в тім переконаню, що вона замість шкоди може принести нашому народови велику користь, розбудити його до духового житя, до самостійного думаня і самостійної праці. Одного тілько бажають радикали: щоб та війна велася достойно, як слід освіченим людям, без клевет, без лайки, без озлобленя, без денунціяцій. Як велась вона доси?

Вона розпочалася не нині і не вчора, розпочалася тоді, коли ще не було радикалів на світі. Кождому, хто читав от хоч би книжку М. Павлика про читальні, мусить бути в живій памяти історія тої боротьби. Попівство розпочало її від перших хвиль нашого відродженя. Все і всюди, де будилася нова думка, де роздавалося живе слово, навіть з уст одиниць-попів — загал попівства, його світочі і верховоди ставали против, піднимали крик, уживали і надуживали своєї власти, щоби побороти, здусити новинку, скувати нового духа, заглушити нове слово. Попа Григоровича, що боронив мужиків у Стецеві, окричали єгож собратя-попи "божевільним Галатимом"; попа Маркіяна Шашкевича гонили з семінарії і вігнали передчасно в могилу; попа Вагилевича довели до того, що перейшов на лютеранство; піп Головацький мусів довгі літа старанно критися з тим, що був автором острої дописи про наші відносини в "Slavische Jahrbuecher." Піп Осип Левіцкий похваляв заборону

Шашкевичової “Русалки Дністрової.” Піп Малиновський довгі літа не допускав до видрукуваня молитвослова нашою народною мовою і знищив рукопис Пулюя переданий йому до оцінки. Пригадаємо, яку завзяту війну провадив загал нашого попівства з першими починами світської, особливо популярно-наукової літератури на народній мові, як заїло нападав на Шевченка і инших українських писателів “Рускій Сіон”, видаваний не давно помершим кардиналом Сембратовичем, котрого в кінці “народовці” в роді Барвінського і Вахнянина признали своїм провідником. Пригадаємо, як скажено кидали ся наші попи на перші початки реалістичної літератури, на перші проби малювати вірно житє простого люду. Пригадаємо, який гвалт підняло було наше попівство против перших проб зовсім теоретичної дискусії соціялізму на нашій мові. Пригадаємо, що майже рівночасно з першими завязками наших народніх читалень видана була з львівської консисторії куренда, котрою наказувано попам остро цензорувати всякі книжки і не допускати нічого противного вірі і попівству. Пригадаємо, що в 1879 році кількох семінаристів з руської духовної семінарії вигнано за те тілько, що мали на вулиці розмовляти “съ нѣкимъ индивидуумомъ іменемъ Франкомъ”, як писано було дословно в їх “релеґації”, тай то ся провина звалена була на них без підстави, фальшивим доносом одного їх товариша, а пізнійшого “батька Руси”. Ми могли би понапригадувати ще довгий ряд подібних історій, але досить і тих. Вони показують, що не радикали перші розпочали війну з попами, що вони, так сказати, ще в колисці знайшлися в розгарі тої війни.

IV.

Як воювали радикали? Чи доносами? Чи клеветами? Чи інтригами? Здається, навіть найзавзятійші прихильники нашого попівства не скажуть сего. Радикали мали тілько одну дорогу — книжки і газети, прилюдне слово. Тай тут радикали не ставили відразу питаня в цілім його обемі, а обмежалися головно на тіім, що в своїх виданях давали голос самим селянам виявляти свої кривди. Се був перший і найтяжший гріх радикалів, котрого попівство ніколи їм не дарує. Як то, той хлоп, котрого воно буцім то і відвоювало від польського шляхтича, котрий доси був буцім то такий послушний і покірний і так тиснувся цілувати руки панотчикам, раптом у газетах підносить голс против тих панотчиків! Се було щось страшне, нечуване, болюче, щось таке, як для польської шляхти розбір Польщі.

Правда, в тих хлопських дописях на попівські надужитя (їх зачала була, але швидко перестала поміщати також Романчукова "Батьківщина") показувано тілько надужитя і тілько деяких попів. Отже на загал попівства не нападано, а тілько на зіпсуті одиниці. Пізнійші факти, такі як реформа Василіян, повинні би переконати хоч теперішніх попів, що тодішня критика радикалів була дуже невинна і не сміла і не виявляла навіть сотої части тих надужить і того зопсутя, яке потім сталося причиною реформи. Але щож вийшло? Наше попівство замісць вглянути в себе, підняло стрешенний репет, зсолідаризувалося з тими, на котрих у дописях на-

рікав сам народ, і крикнуло, що се є напади на цілий загал духовенства, на церков, на віру. Коли в якім селі попови — не наслідком газетних дописей, а наслідком його власних надужить і загальної бідности — поменшало доходів, зараз гвалт, що в селі шириться антірелігійна пропаганда! Ще радикалам не снилося порушувати справи віри і церкви, а вже попи і їх прихвостні кричали, що ворожі духи підкопують віру в Бога, гриміли на проповідях против безбожників і самі того не знаючи, будили серед народа критичні думки, сумніви і трівогу.

Такий грунт застала радикальна партія, коли зорганізувалася. З одного боку народ, горнучися до неї, мусів, так сказати, перескакувати через огонь попівської лайки і ворожнечі (пригадаємо тілько виступи попів на перших радикальних вічах в Коломиї і в Станиславові) і домагався від партії захисту, оборони, а поперед усего виясненя законних основ попівського і свойого поступованя; з другого боку попівство не дожидаючи нічого, мало вже на партію готові громи і проклятя.

Радикальна партія допустилася одного непростимого гріха. Вона подала і пояснила народови Йосифінський патент про треби. Запеченнє всіх десятьох заповідей божих не було би викликало серед нашого попівства такої бурі. Попівство голосило, немов би від того захиталися самі основи церкви! Яке негідне фарисейство! Яка погань! Те саме попівство, котре і доси держиться того патенту — але не супроти хлопа, тілько супроти уряду, коли подає фасії своїх доходів за треби, — воно обурилося страшенно, коли радикали подали селянству до рук ту одиноку доси законну основу його позацерковних економічних відносин до попів. Воно силкувалося зацитькати своїм криком радика-

лів, здусити їх, а дехто силкувався навіть боронити очевидних здирств.

Не перечу, що в розпалі боротьби з уст радикалів упало не одно остре, прикре слово супроти попів. Але не забуваймо, що поваги попівства яко верстви дуже пильно боронила і боронить поліція і прокураторія і дуже старанно конфіскує кожде хоч троха острійше против неї звернене слово. І не забуваймо, що радикали ніколи не були під такою опікою властей, що на них вільно було і навіть уважалося заслугою писати всякі найпоганійші лайки, брехні, доноси, зогиджуваня. Ми певні, що радикали в своїй полєміці не віддали попівству і сотної части тих ладних слівець, які з уст свячених і несвячених адвокатів попівства сипалися і сиплються на них. І коли радикали часом ужиють про деяких попів такого звороту, як “череваті патріоти”, то щож се значить супроти тих бездонно брудних і огидних лайок, які сиплються на радикалів з попівських газет і з казальниць! Наше попівство само викликало війну, само держить її на низькім рівні, і самож кричить, коли в тій війні часом і йому доведеться покоштувати гіркої. Ми сказали би, що се не по лицарськи, ну але для наших вояків у реверендах закони лицарського войованя мабуть не писані.

V.

Ще одно питанє. Чи справді на попах стоїть наша народна справа? Чи попи вратували нашу народність від загибелі? Чи вони тепер хочуть і можуть двигати її наперед?

Ми далекі від того, щоби відмовляти попам усякої заслуги в розвою нашого народа, але в усякім разі мусимо сказати, що ті заслуги були зовсім не такі великі. Вже само заведенє християнства на Руси не було ділом попів, але князів. Христову віру заведено у нас не через попівську проповідь, вона принялася не з переконаня, а так сказати "по указу", з наказу власти, а князі приняли її з політичних причин. В часах перед Татарами духовенство було залежне від князів; хиба монахи відважувалися часом піднимати голос против князів, та й то не в обороні простого народа, а в обороні своїх манастирських дібр і прав. А пізнійше, під польським панованєм хтож то, як не спольщені руські біскупи заводили унію, замикали православні церцеркви? Духовенство бачило упадок руського народа через брак шкіл, але хоч само їздило в каритах і справляло золоті та срібні забавки, ніколи не сягнуло до кишені, щоби де заложити руську школу. Противно, коли львівські міщане за жебрані гроші заложили у Львові школу і шпиталь, то епіскоп Балабан виступив як найзавзятійший ворог тої справді національної праці, перехоплював і бив студентів і вчителів, викляв попа, що відправляв в Успенській церкві і т. д. Те саме було у Вільні і по инших містах, де міщанські братства рвалися до просвіти, закладали школи, друкарні, шпиталі і знаходили

перешкоди власне з боку руських духовних. Троха інакше було в Києві, де попи, за почином Петра Могили, справді піддержали первісну братську школу і зробили з неї "академію". Та попи ж і тут перші повернули оглоблі в иньший бік, до Московщини. В часі розбору Польщі руська народність у Галичині, на Поділю, Волині і Україні знаходилася в найбільшім упадку. А через що? Чи не було руських біскупів, руських попів, руських манастирів? Де там! Були, тілько всі були спольщені. Біскупи були шляхтичі і з давен давна привикли вважати хлопа за бидло. Вони були наскрізь Поляками, говорили і думали по польськи, а тілько до якогось часу держалися руського обряду. Манастирі були богаті, але се були так само гнізда польщини. Василіянські школи виховували тілько шляхтичів, виховували в тім самім польськім дусі, що й єзуітські та піярські. Ані простий руський народ, ані руська народність не мали з тих шкіл ніякої користи. Не даром гайдамаки, руйнуючи Умань 1768 року люто накинулися на василіянську школу і повкидали всіх школярів разом з учителями до глубокої криниці. Не даром ще геть пізнійше сини руських попів у львівській семінарії кинулися були з полінами на одного професора, що зачав викладати їм по руськи. "Precz z nim! — кричали йому ті будущі батьки Руси. — "Co to, chce nas porobić Azyatami?" Руська мова була для них дич, азіятщина; тілько польська мова видавалася їм гідною уст цивілізованого чоловіка.

Правда, низше сільське духовенство держалося руської народности. Але чому? Бо за польських часів було темне, станом освіти майже не ріжнилося від простого люду, — значить, і не могло відскочити від него. Але коли в австрійських школах воно просвітилося троха, зараз покинуло мову свойого народа, заговорило

по польськи, хоча в школах учили по німецьки, писало по польськи, по латині, аби тілько не по руськи.

Шашкевич і його товариші зробили тут перелом, зачали писати руською народною мовою. Загал попівства обрушився на них за те; духовні власти здушили їх почин. Із самих Шашкевичевих товаришів деякі замовкли, инші почали глаголати иностранними язики. І коли по 1848 роцi годі вже було обійтися без народної мови, бодай у популярних книжочках, то якуж то науку подавав народови Наумович? Ту саму темну "хлопістику", якою дихало і дихає доси наше попівство, ту саму погорду для хлопської простоти, ту саму віру в чортів і духів, у силу проклятя і гомеопатії.

Се були би заслуги нашого попівства на полі освіти. А на полі політики? Чи не попи і біскупи навчили наш нарід бити поклони перед кождим урядом, здаватися на ласку з гори, ждати помилуваня там, де належалоб упоминатися свойого права? Чи не біскупи і попи завсігди спиняли у нас почини яснійшої, рішучої, і щиронародної політики? Вони добивалися прав і користей для себе, для своєї попівської кляси, а народови товкмачили, що то буде користь для цілого загалу. Скажемо коротко: не попи удержали руську народність, а хлопи. Не попівська політика піддержить і розвине далі ту народність, а хлопська, а при тім широко поступова, радикальна.

ВСТУПАЙТЕ ДО ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Кождий свідомий Українець, кожда свідома Українка, кожде українське товариство в Злучених Державах повинно належати до Федерації Українців.

Федерація заложена на Соймі в Ню Йорку в осени 1914 року для спільної праці у спільних справах, в першій мірі 1, для просвіти, освідомленя і помочи українським імігрантам в Америці, 2. для помочи українським жертвам війни в старім краю, 3. для помочи українському народови в Европі в його боротьбі за землю і волю, за демократичну републику, за федералізм, за єдність і мир.

У Федерації є заступлені всі давнійші центральні організації, єсть відділи Українського Народного Союза і Українського Робітничого Союза, Поступової Робітничої Організації і самостійні товариства. У Федерації єсть місце для кождого чесного робітника в спільній праці.

Як хочите щоби Федерація розвела більшу, ширшу і успішнійшу діяльність для просвіти, освідомленя і помочи імігрантів в Злучених Державах і для помочи жертвам війни і українському народови в старім краю, — запишіться до Федерації і запишіть Ваше товариство.

Поодинокі люде стають членами Федерації Українців підписуючи заяву вступу і з річною вкладкою 1 доляра.

Товариства платять річну вкладку: по пять долярів.

Новий Офіс Федерації:

Ukrainian Federation of U. S.

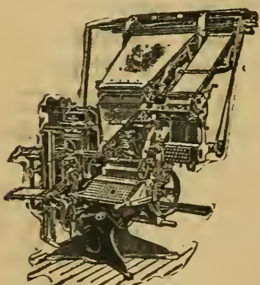
19 East Seventh Street, New York, N. Y.

УКРАЇНСЬКА ДРУКАРСЬКА і ВИДАВНИЧА СПІЛКА

Ukrainian Printing and Publishing Co.

19 East Seventh Street, New York, N. Y.

є заосмотрена в новий вибір черенок, обвідок, орнаментів і много инших прирядів друкарських і тому може виконати найріжнороднійші роботи друкарські; відповідно для ріжних галузей інтересу, а іменно:

Членські карти, статути, циркулярі, поквітованя, оголошеня, наголовки до листів, коверти, ріжні тікети, картки візитові, коверти святочні, річні справозданя, парафіяльні книжки, картки бізнесові, біли, бібули, брошурки, цінники і инші.

Всякі замовленя просимо слати на адресу:

Українська Друкарська і Видавнича Спілка

Ukrainian Printing and Publishing Co.

19 E. 7th Street, New York, N. Y.

ЦІНА 5 ЦНТ.